

ШАМА

ДІЯ ПЕРША

На сцені Богжрошен з другом.

Друг:

Предивну низку самоцвітів,
Дорожчу тисячі скарбів,
Вже хтось у тебе запримітив —
Двірським лакузам доповів.
Нароблять лиха пліткарі...
Ти краще диво-самоцвіти
Продай при княжому дворі.

Боджрошен:

Ні, ні, мій друже, ні!
Чим не доводилось мені
Лиш торгувать в минулі дні,
Та самоцвіти осяїні
Не для базарів —
Ні та й ні.
Душа для тої їх трима,
Якій на шию задарма
Намисто сонячне надіну,
Хоча й не знаю, де зустріню
Її в житті.
Ні, друже, ні.

Друг:

Полюють княжі посіпаки
На тебе скрізь. Чи ж не відомо?

Боджрошен:

Та знаю, знаю. Саме тому
Я й втік сюди зі свого дому.

Помітивши, що наближається стражник, друг радить Богжрошенowi тікати, прихопивши самоцвіти. Входить котваль — головний стражник.

Котваль:

Помалу, людоньки, помалу:
Напевне, ви вчинили шкоду
Та й хочете дати швидше ходу?
Я той, що містом нишпорить, мов тінь.

Боджрошен:

А я купець,
в торгових справах
Прибув з сусідніх володінь.

Котваль:

А що за крам в твоїх саквах?

Боджрошен:

Моя душа та вільний вітер!

Котваль:

Геть жарти. Зволь сакви розкрити.

Боджрошен:

Ні! В них життя могого ключ,
Не руш мій крам. Я обіруч
Його готовий боронити.
Кого завгодно можу вбити,
Неначе звір несамовитий,
Тож не чіпай!

Боджрошен тікає.

Котваль:

(Дивлячись у бік, куди побіг Богжрошен):

Ти ба! Куди ж це він тікає?
Та смерть на нього скрізь чигає.
Агов! Затям: ні тут, ні в полі
Не обминеш своєї долі.

ДІЯ ДРУГА

У палаці Шами сидять подруги, зайняті рукоділлям.

Подруга:

Осмучена, стривожена душею,
У молитвах минають твої дні.
Думками гордими витаєш над землею.
Хто б серце не віддав твоїй
чарівній вроді?
За тим давно вже сумувати годі,
Кого намарила собі в самотині.

Входить Уттію.

Подруга:

Прокинься, схаменись,
Вернись
з намарних мрій.
Витаєш десь, удалині від дому,
Майнула думкою в країну невідому...
До щастя, до життя у палац свій
Прилинь з намарних мрій.

Хіба бажання не збуваються у світі?
Кого намарила в думках — в житті
поквапся стріти.

Для чого терпиш нестерпимі муки?
Неначе полум'я на свічечці розлуки,
У погляді стривоженим горить
Бажань невтолених жадливий рій.
Вернись, прилинь з намарних мрій.

Уттійо:

У мріях-замріях бентега моя
Блука наодинці в надхмарних гаях.

Щоб зустріти її,
Я б сходив всі гаї,
Я б шукав ночі й дні
Найдорожчу мені.
Тій, що в мріях блука,
Душу хай ледь торка
Спів сопілки моєї —
в якій стороні
Найдорожча мені?

Друзі:

Остерігайся, друже наш, остерігайся,
Чуттям сліпим зманить себе не дайся
У непроглядну темряву зневіри.

Уттійо:

Рвійний шепіт вітрів,
Срібна музика злив
Збудять хай навесні
Найдорожчу мені.
Милування моє
Хай її обів'є,
Хай схвилюють нараз
почуття потайні
Найдорожчу мені.

Друзі:

Так і буде! Не бійся — досягнеш,
Досягнеш усього, чого прагнеш,
Воздадуться тобі, воздадуться
Чистота і жертвовність душевна.

*Уттійо і друзі виходять.
Заходять Шама з подругою.*

Подруга:

Лиш прилетить значуща мить,
Що нетривка на диво,
Спіши її мерщій зловить,
Красуне гордівлива.
Не зволикай і не зважай,
Що хтось зазнає лиха,—
Все перекриє вітха.
Про кого мариш день і ніч,
Ледь об'явився — нараз поклич,
Бо мить — і вже він на човні,
Вже ледве мріє вдалині
Незборкане вітрило...

Хоч би яких зазнала мук,
Не випускай свого із рук,
Красуне гордівлива.
Як цвіт весняний відцвіте,
Вінок весільний не сплетеш,
Вродливице тужлива,
Вмиратиме сопілки спів,
Лунатиме з прощальних днів
Хода його нетерпелива,
Красуне гордівлива.

Шама:

Хто він? Де він? Та як він зветься?
Незнаний хтось припав мені до серця.
Хоч де б ти був на цьому світі,
Хоч хто б ти був, тебе я мушу
стріти!

Щоб молодість вщасливити мою,
Омріяний, з'явився наяву,
Прилинь, як в сад розквітлий
Пестливий теплий вітер,
Розбий, розвій розпуки тумани,
Осмученій душі даруй нові моління.
Нехай моє нерадісне життя
Наповниться новим серцебиттям,
Як в передгроззя музикою вітру
І цвіту пахощами сад розквітлий.

*Подруги танцюють, потім починають вглядати
Шаму. Вбігає Боджрошен, за ним котваль.*

Котваль:

Ловіть, ловіть його, це злодій, злодій!

Боджрошен:

Ні, ні, не злодій я, не злодій, я,
не злодій!
З недоброї намови
Кують мене в закови.

Котваль:

Кажу ж, їй-право, злодій він, він
злодій,
злодій!

*Обидва вибігають. Деякий час Шама пильно
дивиться в той бік, куди побіг Боджрошен.*

Шама:

Гарнішого ще світ не бачив!
Його ж заковують у залізяччя.
З палацу швидше, подруго, біжи,
Біжи й скажи
Котвалю, що Шама велить,
хоч серед ночі
Хай з'явиться їй з бранцем перед очі.

Шама з подругами виходить.

Подруга:

Чари краси, мов оману, рукою
Хто ладен від себе відвести? О боже!

Нещасного бранця, що вмився гіркою
Сльозою, хто втішити зможе? Хто
зможе?

Бач, красень страждає, не маючи долі,
Марніючи з горя в лабетах сваволі,—
Чом кривдити вільно у світі
вельможним?
У горі нещасному хто допоможе?

*Виходить. Знову з'являється Шама разом з
Боджрошеном і котвалем.*

Шама:

Невже згниє у ямі темній
Цей чоловік богоприємний?
Невже, котвалю?

З жалю

У грудях серце моє плаче.
Чом закували в залізаччя?
Стривайте, вчинок ваш оскаржу!

Котваль:

Сплондровано скарбницю княжу,
А гнів раджі я добре знаю:
Якщо когось не покараю,
Своїм життям сплатити мушу.

Шама:

Не загуби невинну душу,
Не руш його... бодай два дні.

Котваль:

Два дні? Це можна. Більше — ні.
Два дні пробуде у в'язниці,
А там, що має, те й здійсниться.

Боджрошен:

Що ти намислила красуне?
Розваг забракло далєбі?
Розважитись нещасним мною
Чом заманулося тобі?

Шама:

Не легковажу я бідою —
Оці прикраси дорогі
Змінила б я на ланцюги,
Які тебе обвили туго.
Болить мені страшна наруга,
Що її чинять над тобою.

*Стражник виходить, ведучи Боджрошену.
Шама йде кілька кроків за ними, тоді
повертається.*

Шама:

Невинного кидають до в'язниці,
І хоч би хто осмілився заступиться!
Чи захистить хто од намови злої?
Де ж ви тепер, оспівані герої?
Чи в нас самі слабкі і полохливі?
За що ж невинного судить
несправедливо?

З'являється Уттію.

Уттію:

Про зло чи справедливість я не дбаю,
Одну тебе, тебе одну кохаю,
Красуне незрівнянна.

Проси найвищу ціну — я сплачу:
Віддам усе, що маю,
Красуне незрівнянна.

Я про життя твого коханого подбаю,
А з ним, хоч би й по смерті вже,
В твоїй душі я жити маю.
Прохання в мене лиш одне:
Благослови на це мене,
Красуне незрівнянна.

Шама:

За стільки днів не виказав своїх чуттів
Ні разу ти. Нічого не хотів,
Нічого ти ні разу не просив...
за стільки днів.

Мій друже, з княжої руки
Тобі дарую залюбки
Цей перстень осіяний,
Як вияв честі й шани,—
Це найдорожче, що я маю:
Героя ним благословляю.

Уттію:

Мов сонце, над моїм життям
краса твоя зрина,
Хоч не відома ще тобі краси ціна.
Немов пахтіння з лісової гущини,
Вливаєш в груди марення і сні,
Душа твоя, замріяна, не зна,
Що й в смерті у моїй твоя мелодія луна.
Вже настає прощання мить,
Нема причин тобі тужить,
Життя не пожалію,
Верну тобі,
верну тобі надію —
Ти й не помітиш, як мина
Страждань душевних ніч страшна.

*Шама бере Уттію за руку і пильно вдивляється
йому в очі. За мить вона відпускає його руку і
повільно відходить.*

Подруга:

Примусила кохання сила владна
Своє життя віддати неоглядно.
Не знаєш ти, вона не знала,
Що смерть твоя її зв'язала
Гріхом незвичним,
прокляттям вічним.
Не загуби себе, не дай
Пекельного кохання рай
Спізнати їй.

Уттію:

Стражнику, гей стражнику,
На мене ланцюги надінь —
Моя вина. Чужинець ні при чому:
Брехливий хтось на нього кинув тінь.

Котваль:

Тобто ти злодій?

Уттію:

Здається, далі критись годі:
Ось, бачиш, княжий перстень!
Шкода, не встиг,
а ще кортіло мати
Князівські шати.

Стражник хапає Уттію і виходить з ним.

Подруга:

Душу мені катує лютий біль —
Життя віддав ти безневинне
Тій, що тебе спроваджує звідсіль
У море безвісти, в глибінь
мовчазну смерті.
Не випірнеш ніколи з темних хвиль
У цей квітучий сад, мій любий друже.

Подруга виходить.

Уттію в камері. Входить стражник.

Стражник:

Молись. Богам молитву сотвори.
Тобі до смерті вже чисниці три,
коли не півтори,
Зосталося. Чинив розбій?
Молись мерщій,

Бо вже дотяг до судної пори.

Рвучко вбігає Шама.

Шама:

Заждіть, кажу я вам: заждіть —
Він безневинний! Все брехня!
Чом страту князь не зупиня?
Як в мене стачило снаги
Його підмовить? В ланцюги
Мене беріть!

Стражник:

Угомонись і забирайся звідси, жінко,
Іди, іди собі звідсіль, бо ти, їй-право,
заважаєш.

*Шама виходить, закривши обличчя руками.
Стражник страчує Уттію.*

Подруга:

У жорстокому двобої
Ніч, темніша кінця світу,
Поступилась сонця світлу.
Он з-під неба велич смерті
засурмили войовничі.
Та нескорений, хоробрий
Безневинний самогубець
розсміявся їм у вічі.

ДІЯ ТРЕТЯ

Шама:

Литаври сумнівів безжально б'ють
і б'ють,
Їх дзвяк лякає душу мовчазну:
Як солодко було їй в маренні заснуть,
Та час настав прокинутись од сну.

З'являється Боджрошен.

Заходь, заходь, мій любий. Я б хотіла,
Щоб ти запам'ятав, чужинцю милий:
Душі, життя і смерті володарю,
Довіку разом, як тепер рікою,
У смерті і житті ми попливем з тобою.

Боджрошен:

О благодійнице жадана!
З душі і тіла ти зняла важкі кайдани,
На світле щастя обернулось горе люте,
Смерть відступила, вічну пісню чути,
В тюрмі з'явилась ти,
мов зірка світанкова,
Мов Лакшмі¹ милосердна —
мовила лиш слово...

Шама:

Не називай мене ніколи милосердною,
Не треба, бо неправда це, неправда.
В тюремнім мурі не знайдеться
камінця,
Твердішого, ніж я, як ніжна Шама ця,
Що ось перед тобою.
Тож милосердна я хіба?
Неправда це, неправда, це олжа!

Боджрошен:

За розкоші кохання
я твій неоплатний боржник,
Моя ти любя-мила,
У полум'ї любові
твій гріх назавжди зник,
Моя ти любя-мила,
Ні поговору, ні ганьби
не залишиться на тобі,
В огні кохання очисного
пребудеш чистою вовік,
Моя ти любя-мила.

Пливім без вагання рікою кохання,
Відкрий же, кохана, обійми,
В дорогу далеку — забудь про безпеку,
Вітрило на щоглу підіймем.
Душа завмирає,
Шторм хвилю здіймає,
Та хоч ми не знаєм,

¹ Лакшмі — в індійській міфології богиня краси, багатства і щастя, уособлення всіх жіночих чеснот (тут і далі прим. перекладача).

Де берег надійний,—
Вітрило на щоглу підіймем.

Подруга:

Чуттям жагучим гнаний,
За примхою сліпої долі
Подався ти у світ незнаний,
Чужинцю полум'яний.
Ти чуєш? Підхопивши десь,
Безжальний вітер з піднебесь
Приносить смерті спів урочий —
Тривожачи простори ночі,
Рвучи повісма хмар на клоччя,
Нищівний, грізний божий грім
У небі мовчазним гуркоче.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Входить котваль.

Котваль:

Як розшукаю, де знайду
Втікачку з нашого палацу,
красуню молоду?
Від гніву княжого мене
ніхто вже не врятує,
Князь цього горя не знесе,
мені не подарує.
Осиротила сад розквітлий
ця непоправна втрата,
Весняна квітонько, чому
від нас намислила тікати?
Хто б ти не був, що квітку нам
у світ із саду знадив,—
Верни її, верни її, верни назад до саду,
Верни її до саду.

*Котваль виходить. З'являються селянки, потім
приходить стражник.*

Подруги:

Світ за очі тікає подруга з палацу,
Покинувши всі розкоші раджі,
Летить, мов ластівка весною.
Та як знайти у темноті,
Куди ведуть стежки чужі?
Пробудженій чуттям палким
З височини ледь-ледь зірки
Шлях осявають нелегкий...
Незатишно її душі.
Бо на давнішу певну путь
Не стати вже, хоч як спіши,
Хоч як лети — не віднайти
Душі заблуканій розради...

Стражник:

Що це? На кожній клумаки!
Що за народ? Ви хто такі?

Подруги:

Хто ми такі? Чи ж не відомо?
З базару тягнемось додому.
Ми не тутешні, та й звідсіля
Далеко ще до наших сіл.

Стражник:

А хто ж то в березі сидить?

Подруги:

Чужинець. Вибився із сил,
Пристав до нас, бо ледве дише.
Гуртом в дорозі веселіше
Слабким змагатися з стежками.
Не руш його, він піде з нами,
На той бік нас перевезе.
Без нього нам в дорозі зле.
Благаємо, пусти його.

Виходять.

Подруга:

Ледь двох незнайомців
з'єдналися руки,
Як стислося серце з відчаю й розпуки.
Змінить щось безсилі
розбурхані хвилі —
За волею долі вже сам, без принуки
Йде човен єднання в затоку розлуки.

З'являються Богжрошен і Шама.

Богжрошен:

Кохання, що весняним цвітом
У мене в серці розцвіло,
Тепер сіяє понад світом,
Твоє прикрасивши чоло
Віночком квітів. Хай бринить
В житті, як музика, ця мить,
На святі радісним любові
Я прагну лиш тебе любить.

Кохана, чи борг свій зумію віддати?
Скажи, за свободу яка була плата?
Мене ти звільнила, вже ось я —
з тобою...
Життя врятувала якою ціною?

Шама:

Ні, любий, розмову про це не веди.

Супутниця:

Що, подруго, мовчиш? Немов набрала
в рот води.
Хіба кохання свого біль
У серці затамуєш назавжди?
Життя вернула, покохала,
Проте йому цього замало —
Нещасна, стережись біди!
Вогонь, в яким згориш без сліду,
Гляди, сама не розбуди.

Боджрошен:

Звідкіль взялась чарівна сила,
Щоб неможливе ти здійснила?
Чим відплачу? Як треба, сам
Своє життя тобі віддам.
Як врятувала ти мене?

Шама:

Було нелегко врятувати од страти,
Але тепер про це оповідати
Сто раз трудніше. Любий, з безнадії
Порятував тебе юнак по імені Утгійо.
Хлопчисько майже, покохав без тям,
Він ладен був на все заради Шами...
Назвався злодієм з моєї волі...
Отак і сталося, що ти уже на волі,
А він у володіннях бога смерті.

Боджрошен:

Не стане сліз, щоб змити з себе злочин.
Чи чуєш, грішнице, не буде спокою
на світі:
Грім з неба скрізь знайде і покарає.

Шама:

Пробач мені, думок не мала злих,
Тебе бажала врятувати, Боджро милий,
Нехай мене за цей великий гріх
Поб'ють безжалісно усі небесні сили,
А ти май жалість, не карай!
Даруй мені, помилуй!

Боджрошен:

«Думок не мала злих!» А що з того?
Затям:
Страшним гріхом оплачене життя
Нікчемним стало і мерзенним,
і пропащим.
Про порятунок згадувати не смій!
Для чого жити? Як життям своїм
Завдячую підступності лихий?

Шама:

Тобі не заповдіяла я злого.
Моя провина тільки перед богом.
Знесу покійно я, стерплю гнів божий,
Лиш осуду твого стерпіти я не зможу.

Боджрошен:

Де ти взялася? Відступись од мене!

Шама:

Не одступлюсь, не одступлюсь нізащо.
Занапастила? Не жалій.
Тобі нестерпна? То убий.
Мов гадину убий.
Не одступлюсь, коханий мій.
Не одступлюсь.

*Боджрошен ударив Шаму, вона падає.
Боджрошен виходить.*

Боджрошен (за лаштунками):

Лихо мені. Та що ж я наробив?
Мов глек з амрітою¹ розбив —
Кохання погубив.
Але ж хіба цінується кохання,
Коли воно в безчесті і ганьбі?

Боджрошен виходить на сцену.

Сільські жінки:

Нещасним видом жалю завдаєш,
Чужинцю заблукалий,
Під сонцем по пісках розпечених
бредеш,
Немов геть розум відібрало.
Пекучим страдницьким вогнем
палають очі в тебе.
Що загубив? Куди бредеш?
Яка тебе веде потреба?
Постій, зажди бодай хвилину,
Зайди у затишну хатину,
Щоб спрагу й голод вгамувати,
Щоб серце зболене при людях
остудити...

Та він, немов не чув цих слів,
Не зупиняючись світ за очі побрів,
Немов зустрів посланця бога смерті.

Всі виходять. Входить Боджрошен.

Боджрошен:

Смерть подолавши нездоланну,
Прийди в цей світ! Прийди, моя кохана!
Прийди, прилинь, ці дні сумні
І серце змучене мені
Хай радість виповнить жадана.

(Зненацька побачивши, піднімає нупур².)

Та це ж її нупур, ось він —
Її тендітних ніжок срібний передзвін,
Хоч де б я був, а звук його риданням,
Пронизливим, докірливим
стражданням

За мною всюди лине навздогін,
Мов згадка тих омріяних хвилин,
Що їх жорстоко знищив я один.

Боджрошен виходить.

Боджрошен (за лаштунками):

Чому душа моя обурилась, чому?
Чом серцем я не визнаю кохання
Таке, як є:
і добре й недостойне?
Щось тисне груди,
ніби розсварились щойно

¹ Амріта — напій богів, що дарує їм безсмертя.

² Нупури — браслети з дзвіночками, їх носять індійські жінки на ногах.

